

Chudzyński, Marian

Cmentarze Września i okupacji na Ziemi Gostynińskiej

Notatki Płockie 15/1-55, 10-12

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Cmentarze Września i okupacji na Ziemi Gostynińskiej

*„Godni są, by wspominali i czcili
ich wszyscy, bo za prawa
i zwycięże ojczyście walczyli mężnie
i wytrwale”*

(Grzegorz z Nazjansu)

Minęła 30 rocznica tragicznego Września. Na terenie Ziemi Gostynińskiej, podobnie jak na obszarze całej Polski znajdujemy liczne mogiły żołnierzy poległych we wrześniu 1939 roku.

Duża część powiatu była objęta działaniami bitwy nad Bzurą. Dlatego też cała Ziemia Gostynińska była usiana wyjątkowo dużą ilością mogił wrześniowych. Mogiły żołnierskie wyrosły na polach i łąkach, w lasach i przy drogach. Większość tych mogił kryła w sobie bezimiennych żołnierzy. W początkach okupacji hitlerowskiej dokonano ekshumacji wielu mogił i przeniesienia zwłok do grobów zbiorowych znajdujących się na cmentarzach parafialnych.

Mogiły żołnierzy września na cmentarzu w Dobrzykowie

Na wielu kwaterach wojskowych jeszcze do dziś znajdujemy żołnierskie hełmy, podziurawione niemieckimi pociskami. Każdy grób żołnierski oskarża tych, co chcieli panować nad naszym krajem, oskarża brudny faszyzm niemiecki.

Jeden z największych cmentarzy żołnierzy Września znajduje się w Dobrzykowie nad Wisłą. Na brzegu płockim byli już 9 września Niemcy. Na lewym brzegu jeszcze część wolnej Polski. W okolicy Tokar i Dobrzykowa następuje koncentracja oddziałów polskich, aby nie dopuścić wroga na skrawek wolnej jeszcze Ziemi Gostynińskiej. Wróg postanawia zlikwidować opór żołnierza polskiego. Walki na odcinku Radziwie—Dobrzyków trwają kilka dni od 9 do 15 września. Teren ten został gęsto usiany ciałami zabitych żołnierzy 19 pułku piechoty im. Obrońców Lwowa. W końcu żołnierzom Wehrmachtu przy aktywnej pomocy kolonistów niemieckich z wiślanych kęp udało się zdobyć Dobrzyków. Z tego okresu pochodzą kwatery mogił na dobrzykowskim i radziwskim cmentarzu. Na cmentarzu w Dobrzykowie pochowano 269 nieznanym polskich żołnierzy, poległych w walce z germańskim najeźdźcą.

Nauczyciel płockiej szkoły muzycznej, Mieczysław Skurosz jest autorem pięknej, wzruszającej kompozycji pt. „O śpijcie żołnierze”:

*A słońce świeciło czerwono
skapane w żołnierskiej krwi
polegli za Polskę i honor
nad Wisłą, na polskiej wsi.*

(fragment)

Skromny pomnik ku czci poległych na cmentarzu w Dobrzykowie

Z tego samego okresu pochodzą kwatery żołnierskie na cmentarzu w Soczewce. W 6 kwaterach pochowano 129 żołnierzy poległych w czasie bitwy, jaka wywiązała się w czasie forsowania Wisły przez oddziały niemieckie. Zarówno w Dobrzykowie, jak i w Soczewce Niemcy mordują niewinnych ludzi spośród cywilnej ludności.

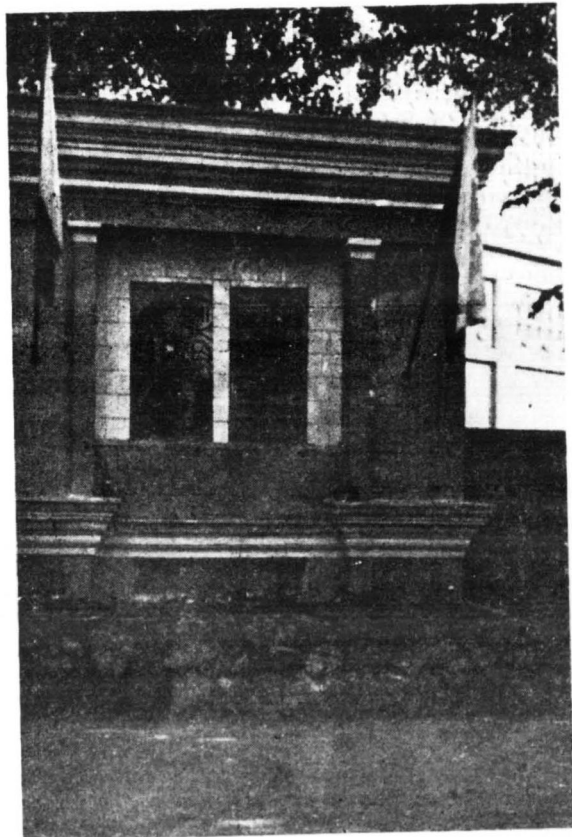
W Dobrzykowie rozstrzelano grupę uchodźców, a w Soczewce księdza Kwiatkowskiego, za jego wrogi stosunek do miejscowych kolonistów. Ksiądz Kwiatkowski został zastrzelony nad dołem, wykopany własnoręcznie przed swoją śmiercią. W ten sposób hitlerowcy już w pierwszych dniach września pokazali swoje prawdziwe zbrodnicze oblicze.

W południowo-wschodniej części powiatu w Luszyńcu na starym cmentarzu pochowano ok. 300 żołnierzy poległych w czasie walk na terenie wioski i jej najbliższej okolicy. Poza wymienionymi powiat gostyniński ma jeszcze wiele innych cmentarzy Września:

C z e r m n o. Na miejscowym cmentarzu pochowanych jest tu 6 żołnierzy.

G ą b i n. 51 poległych w czasie działań wojennych żołnierzy armii „Poznań” i „Pomorze” pochowano na tutejszym cmentarzu.

G o s t y n i n. Zbiorowa mogiła na starym gostynińskim cmentarzu kryje ciała 68 żołnierzy armii „Poznań” i „Pomorze” poległych w czasie działań wojennych oraz zmarłych w szpitalu polowym wskutek odniesionych ran.

Pomnik ofiar faszyzmu w Gąbinie

Żołnierskie groby na cmentarzu w Gąbinie

Ku czci poległych wystawiono pomnik. Na wielu mogiłach wryte są nazwiska poległych żołnierzy.

L i p i ń s k i e k. Gąbina. Znajduje się tu wspólna mogiła 5 żołnierzy pochowanych na miejscowym cmentarzu mariawickim.

P a c y n a. W walkach z hitlerowskim Polką zginęło tu 20 żołnierzy Wojska Polskiego. Pochowani na cmentarzu we wspólnej mogile.

S a n n i k i. W czasie licznych nalotów samolotów niemieckich zginęło wielu żołnierzy i ludności cywilnej. Ofiary nalotów zostały pochowane na miejscowym cmentarzu.

S ł u b i c e. 17 września niemieckie samoloty zrzucały bomby na wioskę. Wioska zamieniła się w straszne rumowisko. Zginęło 90 żołnierzy Wojska Polskiego i ok. 60 osób cywilnych. W tym samym dniu hitlerowcy rozstrzelali 4 osoby. Ofiary wojny pochowano na cmentarzu.

S o k o ł ó w. Znajduje się tu zbiorowa mogiła 9 żołnierzy WP. Polegli w czasie kampanii wrześniowej, zostali pochowani na tutejszym cmentarzu.

S o l e c. Znajduje się tu również zbiorowa mogiła 28 żołnierzy.

S z c z a w i n K o ś c i e l n y. Miejsce wiecznego spoczynku 59 żołnierzy WP.

Wrzesień 1939 roku jest początkiem okrutnej okupacji hitlerowskiej. W październiku tego roku cała Ziemia Gostynińska została włączona pod względem administracyjnym do Rejencji Inowrocław, Kraju Warty (Warthegau). Rozpoczęły się dni masowych wysiedleń, wieszania i rozstrzeliwania mieszkańców, za to tylko, że byli Polakami, że po prostu chcieli żyć.

Czermno, Dobrzyków, Gąbin, Gostynin, Słubice znaczą krzyże i pomniki pomordowanych.

C z e r m n o. Znajduje się tu mogiła ofiar terroru hitlerowskiego z roku 1940, kiedy to gestapowcy rozstrzelali 4 mężczyzn. Wszyscy pochowani na miejscowym cmentarzu.

G a b i n. Już w kilka dni po zajęciu miasteczka Niemcy 21 września 1939 roku dokonali przy szkole egzekucji 20 osób. Drugiej potwornej zbrodni dokonali okupanci w tym mieście 15 czerwca 1941 roku. Pod murem kościoła rozstrzelali 12 mieszkańców Gąbina i okolic. Po wojnie wystawiono pomnik ku czci ofiar egzekucji. Na pomniku zostało wypisanych 10 nazwisk zamordowanych. Nazwisk 2 zamordo-

Groby żołnierskie na cmentarzu w Soczewce

wanych nie ustalono. Ofiary zbrodni zostały pochowane na cmentarzu gąbińskim.

G o s t y n i n. Miasto w okresie okupacji hitlerowskiej było świadkiem wielu tragicznych wydarzeń. 15 czerwca 1941 roku 10 mieszkańców Gostynina i najbliższych okolic zostało rozstrzelanych na placu po byłej bóżnicy żydowskiej. Ofiary morderstwa zostały pogrzebane w lesie koło wsi Drzewiec. Na miejscu egzekucji przy ul. Buczka 11 znajduje się tablica ku czci pomordowanych.

Licznych mordów dokonywali hitlerowcy na terenie Szpitala dla Psychicznicy i Nerwowo Chorych. Między innymi zostało zamordowanych kilkunastu pracowników szpitala należących do tajnych organizacji. Pomnik ku czci pomordowanych przypomina i oskarża.

Lasy gostynińskie były miejscem egzekucji Polaków, Żydów oraz partyzantów. W lesie Krańce w latach 1940—43 zamordowano 42 osoby i zwłoki ich zakopano na miejscu mordu. Groby straconych starannie maskowano. Hitlerowcy dokonali jeszcze jednej potwornej zbrodni tuż przed wyzwoleniem Gostynina w styczniu 1945 roku. W lasach gostynińskich zamordowano 81 osób.

Ł a c k, las tzw. Smolarz. W lesie łąckim Smolarz we wrześniu 1939 roku gestapowcy przy czynnym udziale miejscowych Niemców rozstrzelali 28 mieszkańców Płocka i powiatu płockiego, głównie działacze społecznych. Zwłoki wrzucono do dołów na miejscu egzekucji. W lasach łąckich stracono też pod koniec 1939 roku zasłużonych nauczycieli z Płocka, człon-

ków ruchu oporu: Leona Dorobka, Romualda Myślińskiego, Eugeniusza Gesska.

W ó ł k a Ł a c k a. W początkach listopada 1939 r. w Gostyninie aresztowano około 100 osób głównie spośród miejscowej inteligencji, działaczy społecznych i politycznych. 1 grudnia 25 osób spośród aresztowanych zamordowano w lesie pod Wólką Łącką. Po wyzwoleniu z Wólki Łąckiej, Krańcy, Drzewiec, Łącka wszystkie ciała ekshumowano i przeniesiono na cmentarz gostyniński. Na miejscu egzekucji wzniesiono krzyże z tablicami, na których umieszczono nazwiska rozstrzelanych. Ku czci wszystkich pomordowanych mieszkańców miasta wzniesiono pomnik w Gostyninie.

S ł u b i c e. 15 lipca 1943 r., oprawcy hitlerowscy powiesili 3 mieszkańców gminy Słubice. Na wykonanie wyroku musieli patrzeć wszyscy dorośli mieszkańcy gminy, spędzeni przez żandarmerię na plac niedaleko kościoła. Zwłoki pomordowanych po zakończeniu wojny ekshumowano i pochowano na miejscowym cmentarzu.

W sumie na cmentarzach Ziemi Gostynińskiej znajdują się setki mogił żołnierskich z Września 1939 roku i dziesiątki grobów pomordowanych przez zbrodniarzy hitlerowskich w okresie okupacji w latach 1939—1945. Społeczeństwo powiatu gostynińskiego wykazuje niezwykle dużą troskę o cmentarze poległych i pomordowanych. Na wielu zbiorowych mogiłach wystawiono pomniki i tablice pamiątkowe. Każdy cmentarz wrześniowy ma swego opiekuna. Najwięcej troski o wygląd miejsc walk i męczeństwa wykazują harcerze Ziemi Gostynińskiej. W rocznicę Września, w Święto Zmarłych, w Dzień Zwycięstwa na grobach bojowników o wolność Ojczyzny płoną znicze: groby pokrywają wieńce i wiązanki kwiatów. Organizowane są uroczyste Apele Poległych. Związek Bojowników o Wolność i Demokrację w Gostyninie gromadzi szczegółową dokumentację dotyczącą wydarzeń z kampanii wrześniowej i okresu okupacji hitlerowskiej na terenie Ziemi Gostynińskiej. Żadna ofiara zbrodni hitlerowskiej nie może być zapomniana.

Opracował M. CHUDZYŃSKI

ZRÓDŁA

1. Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa — Przewodnik po upamiętnionych miejscach walk i męczeństwa lata wojny 1939—1945. W-wa 1966 r.
Hasło: Powiat Gostynin, s. 320—322.
2. Sokołowski Zb., Żmudziński J. — Mazowsze Płockie — przewodnik, wyd. „Sport i Turystyka”, W-wa 1967 r.
3. Chranowski St. — Fragmenty wspomnień (z pamiętnika nieznannej autorki z lata 1936—1939 (Notatki Płockie nr 13/14 z 1959 r., s. 18—24).
4. Wojciechowski I. — Notatki z pierwszych dni okupacji w Płocku. Notatki Płockie, j. w. s. 13—16.
5. Piosenka o bohaterstwie i poświęceniu żołnierzy września. Petro Echo nr 50 z 14.XII.1968 r.
6. Informacje Rodziców autora Marii i Józefa Chudzyńskich.